

Diyamet

İLMİ DERGİ



DIYANET İŞLERİ BAŞKANLIĞI
Dini Yayınlar Dairesi Başkanlığı

Üç Ayda Bir Yayınlanır

Cilt: 43 • Sayı: 2 • Nisan - Mayıs - Haziran 2007

KUR'AN-I KERİM'İ OKUMA VE ÂDÂBI

Mustafa ÖZEL*

Özet:

Son zamanlarda Kur'an-ı Kerim'e, onun anlaşılmasına olan ilgi gittikçe artmaktadır. Bununla birlikte bazı kimseler kelâmullahı, onun derûni ve manevî boyutundan uzaklaşarak okumakta, bu da okunması ayrıca bir ibadet olan Allah'ın Kitabının metafizik atmosferinden uzaklaşmayı beraberinde getirmektedir. Bu çalışma, böyle bir duruma dikkat çekmek niyetiyle kaleme alınmıştır.

Makalede, kısa bir girişin ardından Kur'an-ı Kerim'de okumayla ilgili terimlere (tilâvet, kırâat, tertîl, dirâse, temennâ); ardından kırâat türlerine (tertîl, tahkîk, tedvîr, hadr), değinilmiş, Kur'an-ı Kerim'de Kur'an'ın okunmasıyla ilgili ayetlere yer verildikten sonra, aynı bağlamda Peygamberimizin hadislerinden bazı örnekler zikredilmiştir.

Çalışmamızda son olarak; Yüce Kitabın okunması esnasında, dikkat edilmesi gereken bazı hususlardan bahsedilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Kur'an, Âdab.

Qur'an Reading and Its Methods

Abstract:

In the last few days the concern on Qur'an and its understanding is more and more increasing. Together with this some people read Qur'an without its deep and spiritual meaning, and this brings together receding from its metaphysic atmosphere which is also a worship. This study is written to pay attention to this situation.

In this article after a short introduction focused on reading terms in Qur'an and then reading types, after mentioning verse of the Qur'an about Qur'an reading, in the same context some examples from our prophet's hadiths is cited.

In our study lastly; some points has to be noticed while reading Qur'an is cited.

Key Words: Qur'an, Method.

* Dr., Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Meslek Yüksekokulu

Son bir iki yüzyıldır İslâm dünyasının çeşitli bunalımlar yaşadığı bilinen bir gerçektir. Birinci Dünya Savaşı öncesinde başlayıp, sonrasında daha büyük ve daha hızlı bir değer kaybı yaşayan insanlarımız, ezilmişliğin, hor görülmüşlüğü, yenilmişliğin faturasını tarihe ve geleneğe çıkartmakta pek aceleci davranmış, bu durum, içinde buldukları çıkmazı daha da büyütmeden başka bir işe yaramamıştır. Hayatın sanat, kültür, düşünce, dil vb. alanlarında ürkütücü bir düşüş yaşanmış, bu da bir biçimde toplumun ahlâk ve davranışlarına yansımıştır. Özgüvenlerini yitirmiş bir topluluğun, kendini, geçmiş ve bütünüyle bir bütün olarak alaya alması, haydi biraz insafli söyleyelim hafifsemesi, doğal olarak yıllarca bütün bir İslâm coğrafyasını canlı ve diri tutan kaynaklara bakışını, bunları okuyuş tarzını da etkilemiştir.

İslâm'ın bir gereği olarak, Müslüman toplumlarda saygı, önemli bir husudur. Onlar çeşitli kişi, kurum ve kitapları anarlarken, bunları bazı sıfatlarla zikrederler(di). Müslümanlar arası ilişkilerde, müslümanları içinde yaşadıkları dünya ve birlikte oldukları nesnelere münasebetin tesis ve devamında önemli bir, fonksiyon yüklenen tasavvufun da bireysel ve toplumsal hayattan dışlanmasıyla, çare diye başvuru olanlar daha bir çaresizlik üretmiştir. Bunda eleştirel yöntemin, olumlu katkıları bir yana, payı da unutulmamalıdır. Bunların bir neticesi olarak Kur'an, Kerîm'likten; hadis şeriflikten soyutlanmıştır. Bu durum müslümanların azizlikten zelillğe düşmesiyle doğrudan bir alakası vardır. Onlar Allah'ın Kitab'ına ve Rasulü'ne karşı saygılarını kavlen ve fiilen yitirince, O da onların şeref ve izzetlerini çekip alıvermiştir. Durum o raddeye varmıştır ki, bazı müslüman çevrelerde Kur'an-ı Kerim'in bir ibadet olarak okunması reddedilmiştir.¹ Biz bu makalede, kaynakların ışığında, bu hususta kimi şeyleri hatırla(t)maya çalışacağız.

Son zamanlarda meal okuma, Allah'ın Kitab'ının okunmasının önüne geçmiştir. Oysa ilâhî bir kitap olan Kur'an-ı Kerim'in okunması müslümanın manevî ve dinî hayatının gelişimi ve sürekliliği bakımından oldukça önemlidir. Böyle bir yönelim ve eğilimde bulunanların temel gerekçeleri Kur'an-ı Kerim'i anlamadıkları, anlaşılmanın bir metnin okunmasının ne gibi bir fayda sağlayacağı sorusudur. Bu, tarihte benzeri görülmeyen, nezuhr bir anlayıştır. İslâm'ın ilk döneminden bu yana, Kur'an-ı Kerim'in okunmasına işaret eden âlimlerin hepsi, o Yüce Kitab'ın anlaşılması, üzerinde düşünül-

1 Burada şu hadis-i şerifi hatırlamakta yarar vardır: "Ümmetimin en faziletli ibadeti, Kur'ân okumaktır." ed-Deylemî, el-Firdevs bi Me'sûri'l-Hitâb, Beyrut 1986, I 353 (hn. 1415); et-Tirmizî, Ebû Abdullah Muhammed el-Hakim, *Nevâdiru'l-Usûl*, el-Medinetül-Menevvere ts., s. 334; Alaeddîn Ali el-Müttekû, *Kenzü'l-Ummâl*, Beyrut ts., I 526 (hn. 2357); es-Suyûtî, Celaleddîn, *el-Camî'u's-Sağîr*, Beyrut 1990, 181, (hn.1282).

mesi gerektiğini de sürekli vurgulamışlardır.² Bu hem Kur'an-ı Kerim'in hem hadis-i şeriflerin hem de bu konuda eser yazan bilginlerin önem verdiği bir konudur. Burada şunuda belirtmekte fayda vardır. Kur'an-ı Kerim'in okunması ayrı bir husus, anlaşılması ayrı bir husustur. Doğru iş yapmaya çalışırken, yanlışa düşülmemelidir. Özellikle toplumda hizmet sunma, irşad ve tebliğ etme gayret ve amacında bulunanların motivasyonunu, direncini, heyecanını, azmini ancak namaz, zikir, Kur'an okuma gibi ibadetler sağlayabilir, artırabilir, koruyabilir. Herhangi bir ibadeti hafife alma, diğerlerinin de hafifsenmesine yol açabilir ki, bu, kişinin zamanla dinden, onun bânını ve manevî boyutundan uzak düşmesine neden olur. Cenâb-ı Allah Kur'an-ı Kerim'de ibadet hakkında şöyle buyurmaktadır : **"De ki: İbadetiniz olmasa, Rabbim size niye değer versin?"**³

Kur'an-ı Kerim'in Okunmasıyla İlgili Terimler

Şimdi de Kur'an-ı Kerim'de Türkçe'deki okuma'nın karşılığı olarak kullanılan ifadelerden bahsetmek istiyoruz. Allah'ın Yüce Kitab'ında Türkçe'deki okuma eylemi, beş sözcükle karşılanmaktadır. Bunlar, telâ-tilâvet, karae-kırâet, rattele-terfîl, temenna, derase'dir. Bu kelimelerin anlamlarını bilmeden, Kur'an-ı Kerim'in nasıl okunacağını anlamak zor olduğundan mezkur kelimelere kısaca değinmek istiyoruz:

1- Telâ-Tilâvet: Bu kelime, kök itibarıyla izlemek anlamındadır.⁴ Râgıb'a göre tilâvet, Allah'ın indirdiği kitapları izlemekle ilgilidir. Bu bazen onları okumakla bazen de onlardaki emir, yasak, özendirme, sakındırma gibi hususlara uymakla gerçeklerdir.⁵ Bir araştırmacıya göre tilâvet sözcüğü, İslâm'dan önce okuma anlamında kullanılmamıştır. Yeni gelen bu din ile, farklı bir manâ kazanmıştır.⁶ Sözkonusu kelime sadece Kur'an-ı Kerim için değil, diğer kutsal kitaplar içinde kullanılır. Şimdi mealini vereceğimiz ayette bu açıkça görülmektedir. **"Ehli kitaptan istikamet sahibi bir topluluk vardır ki, geceleyin secde ederek Allah'ın ayetlerini okurlar (yetlûne)."**⁷

2 Bu konuda aşağıda, Kur'ân-ı Kerim'in okuyuş tarzlarına, özellikle tertile bak. Kur'ân ilimleri tarihinin büyük simalarından Zerkeşi'nin, eserinde Faslün fi kerâheti'l- Kur'ani bilâ tedebbür (Kur'an'ı düşünmeksizin okumanın mekruh olması) şeklinde bir bölüm açması oldukça manidardır. Ez-Zerkeşi, Bedruddîn, *el-Burhân fi Ulûmi'l- Kur'ân*, Beyrut ts., I, 455

3 Furkân, 25, 77.

4 El-İsfahânî, er-Râgıb, *el-Müfredât fi Garîbi'l- Kur'an*, Tahran ts. sh. 75; Ebû Bekr er-Râzî, *Tefsîru Garîbi'l- Kur'an* (thk. Hüseyin Elmalılı), Ankara 1997, s. 532.

5 er-Râgıb, age., s. 75.

6 Seyyid Almed Abdülvâhid, Kur'an-ı Kerim'de Okuma (Kıraat) Laftzları (çev. Ali Akpınar), Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Sivas 1998, Sayı: 2, s. 200.

7 Âl-i İmrân, 3/113.

2- Karâe-Kırâat: Mezkur kelime bu masdar kalıbıyla sözlük olarak toplamak, birbirine katmak demektir.⁸ Her toplamak (cem), kıraat değildir. Terim olarak ise, Kur'an lafızlarının ne şekilde eda edileceğinden bahsetmektir.⁹

Kur'an-ı Kerim'de okuma ile ilgili terimler arasında en çok kullanılan budur. Allah'ın Yüce Kitabı da ismini, bu kökten almıştır. O'na bu adın verilmesinin nedeni, bir çok bilgi ve konuyu toplayıp bir araya getirmiş olmasıdır.¹⁰ Peygamber (s.a.s.) zamanından bu yana, müslümanlar arasında Kur'an-ı Kerim'i iyi ve güzel okuyanlara kâri'(çoğulu kurra) adı verilmiştir. Kitabullahı öğretme işi sistematize edilerek kıraat adını almıştır.¹¹ Râgıb'a göre tilâvet değildir.¹²

3- Rattele-Tertîl: Sözlük olarak sağlam olma, dosdoğru bir biçimde düzenli olma anlamlarına gelen tertîl, özellikle ön dişleri düzgün olan insanı ifade etmede kullanılır. Kelime bu anlamdan, sözün ağızdan kolaylıkla ve doğru olarak çıkması manâsını kazanmıştır.¹³ Maddi şeylerin güzelliğini belirtmek için kullanılan bu kök, soruları manevî olarak söz güzelliği için de kullanılır olmuştur.¹⁴ Kur'an tilâveti sözkonusu olduğunda, açık açık, harflerin arasını ayırırcaasına okumayı, harfleri birbirine yüklememeyi, harflerin ve harekelerin hakkını vermeyi ifade etmektedir.¹⁵ Kur'an okumada tertîl, acele etmeden, aheste aheste, anlamını düşünerek okumaktır. Ona bu anlamı İslâm kazandırmıştır. Alelacele Kur'an-ı Kerim okuyan kimse için okudu=karâe denir, ama tertîl etti=rattele denmez.¹⁶ Böyle okuyan kimse Müzzemmil suresinde Peygamber'e (s.a.s.) buyurulan tarz ve üslûba aykırı davranılmış olur.

4- Derase-Dirâse: Silmek, hayız görmek, buğdayı harmanda ezmek vb. anlamlar taşıyan kelimenin bir diğer manâsı da okumaktır. Bu sözcüğün genel özelliği tekrar'ı içermesidir. Taşdığı anlamların her birinde bu özelliklik göze çarpar.¹⁷ Okuma ve öğren-

8 er-Râgıb, age., s. 90-91.

9 Temel, Nihat, *Kırâat ve Tecvîd Istılahları*, İstanbul 1997, s. 85.

10 er-Râgıb, age., aynı yer, er-Râzî, age., aynı yer.

11 Temel, age. 84-85

12 er-Râgıb, age., 75

13 er-Râgıb, age., 178; ez-Zemahşerî, Mahmud b. Ömer. *el-Keşşâf'an Hakâiki Gavâmidi't-Tenzîl*, Beyrut 1415, IV, 624.

14 Seyyid, agm., s. 217.

15 er-Râzî, age., s. 395; ez-Zemahşerî, age., aynı yer

16 Seyyid, agm., s. 219.

17 er-Râgıb, age., s. 167

me, tekrarı, sürekliliği içerdiği için bu fiil ile de ifade edilmiştir.¹⁸ Bu fiilin bütün kullanımlarında geçmiş kitapları okuma manâsı olduğu ve ona bunu İslâm'ın kazandırdığı iddia edilmektedir.¹⁹

5- Temennâ-(Ümniyye): Kur'an-ı Kerim'de okuma anlamına gelen kelimelerin sonuncusu temennâ'dır. Bunun en açık ve en net örneği Hacc, 22/52. ayette görülmektedir.²⁰ Burada hem fiil hem de isim olarak mezkur manada kullanılmıştır. Temenni sözcüğünde de toplanan kelimeleri sıralamak, miktarını ve yerini belirleyip düzenlemek manâsı bulunduğundan okuma anlamında kullanılmıştır.²¹

Yukarıda açıklamaya çalıştığımız terimler arasında Kur'an için en çok kullanılan üçü, sırasıyla, kıraat, tilâvet ve tertîldir.

Yeri gelmişken birkaç cümle ile kıraat türlerinden bahsetmek uygun olacaktır. Bunların ilki ve en makbul olanı tertîl'den yukarıda söz ettiğimiz için bir sonrakine geçiyoruz:

Tahkik: Bir şeyin hakkını vererek yapmak demektir. Kıraat terminolojisinde, her bir harfin hakkını vermek, hareke, ızhar ve gunneleri özenle ve harfleri birbirine karıştırmadan okumak anlamına gelmektedir.²²

Tedvir: Bu kelime, bir şeyi çevirmek, döndürmek manâlarını ifade etmektedir. Kıraatta ise, tahkik ile hadr arasında bir okuyuştur. Bu tür okuyuşta, diğer iki okuyuştaki (tahkik ve hadr) ruhsatlar terkedilerek orta bir yol izlenir.²³

Hadr: Bir şeyi süratle okumak demek olan hadr, terim olarak, Kur'an-ı Kerim'i tecvîd kurallarına uyarak en hızlı bir biçimde okumaktadır. Bu tarz okuyuşta haflerin mah-

18 Seyyid, agm., s. 216. Bu kelimenin türevlerin Kur'an'daki sözkonusu anlamdaki kullanımlarıyla ilgili olarak bak. En'âm, 6, 105; Arâf, 7, 169; Sebe, 34, 44.

19 Seyyid, a.g.m., 212.

20 "Ve mâ erselnâ min kablike min rasûlin ve lâ mebiyyin illâ izâ temennâ elkaşşeytânü fi ümniyyetihi fe-yensehullahu mâ yülkışşeytânü sümme yuhkimüllâhüayâtih. Vallâhü Alîmün Hakîm." (Ey Muhammed! Biz, senden önce hiçbir rasûl göndermedik ki, o, temenna ettiğinde/okuduğunda, şeytan onun okuduğuna beşerî arzular katmaya kalkışmasın. Ne var ki, Allah, şeytanın katacağı şeyi iptal eder. Sonra Allah, kendi ayetlerini, peygamberlerinin kalbinde ve zihninde sağlam olarak yerleştirir. Allah, hakkıyla bilen'dir, hikmet ve hüküm sahibidir.)

21 Ez-Zemahşeri, age., III, 162; er-Râgıb, age., s. 476; er-Râzî, age., 590, seyid, agm., s. 232.

22 Karaçam, İsmail, *Kur'ân-ı Kerim'in Faziletleri ve Okuma Kaideleri*, İstanbul ts., s. 187; Dumlu, Ömer, *Kur'ân Tefsirinde Yöntem*, İzmir 1998, s. 28, Tetik, a.g.e., s. 126-127.

23 Karaçam, a.g.e., s. 188; Dumlu, a.g.e., s. 29 Tetik, s. 130-131.

reçlerinden çıkarılmasına özen gösterilmelidir. Tecvîd kaideleri ihmal ve terk edilmemelidir.²⁴

Burada son olarak âlimlerimizin eskiden eserlerinde dağınık bir biçimde yer verdikleri, son dönemin büyük Kur'an hizmetkârlarından Ali Rıza Sağman hocanın üzerinde titizlikle ve önemle durduğu bir konudan, temsilden bahsetmek istiyoruz. O, bunu şu şekilde tanımlamaktadır: Manâ harfini rolüne uygun, kelimeyi medlul ve manâsına mutabık, cümle ve ayeti mantuk ve müeddâsına muvafık tarz ve eda ile okumaktadır. O, temsil olmadan, tertîlin olmayacağı görüşünü ileri sürmektedir.²⁵ Ona göre temsilin özü şudur: İbarenin ifadesini, okuyuşla tanzim ve takviye etmek, ibarenin lâfzan ifade edemediği maksadı okuyuşuna ifade ettirmek.²⁶ Bu okuyuş tarzı deyim yerindeyse, Kur'an'ı sahneleyerek, sanatkarâne okumaktır. İyi bir Arapça bilgisini gerektirmektedir. Bu konunun daha iyi anlaşılması için merhum hocanın şu sözlerini aktarmadan geçemeyeceğim: "Hülâsa Kur'an til'aveti güzel sanattır. Güzel sanatların da en başında gelen bir hüviyete sahiptir. Güzel sanatların diğer şubelerinde meleke ve ihtisas sahibi olmak için, nasıl istidad ve kabiliyete göre yıllar ve ömürler harcanıyorsa, Allah'ın kelâmı ve insanlık âleminin biricik rüşd ve hidayet rehberi olan Kur'an'ı, âdâb ve erkânına daha uygun okuyabilmek için de yıllar sarf edilmeli ve ömürler bu nurlu işin önüne serilmelidir. Çünkü insanın yalnız maddiyetine değil, maneviyetini de bezer ve süsler. Çünkü insanın yalnız manâsını yükseltmekle kalmaz, maddesini de her bakımdan parlatır.

Kur'an'ı âdabına uygun okuyan hafız, dost düşman, herkes tarafından sevgi ve saygıya değer yüksek bir sanatkârdır. Kur'an'ı biraz okuyabilenlerin bile her yerde her zaman el üstünde taşındığını daima gördük ve görmekteyiz... Tilavete gereken önemi vermeye lüzum görmeyen, bu hususta gereken hizmet ve emeği sarfetmeyen, halkın cehil ve gafletinden faydalanarak Kur'an'ı gelişigüzel okumaktan çekinmeyen ve ancak maddî ve hasis menfaatler arkasında konuşan şarlatanlar Kur'an'ın en sevmediği günahkârlardır. Elbette Kur'an, kendisini okuyanın haysiyet, izzet-i nefis sahibi olmasını ister"²⁷

Kur'an-ı Kerim Okuma Hakkında Ayet-i Kerime ve Hadis-i Şerifler

Kur'an-ı Kerim'in ilk inen ayetleri Alak suresinin ilk beş ayetidir. Birinci ayette '**Yaratan Rabbinin adıyla oku!**' buyurulmuş, ancak ne'yin okunacağı belirtilmemiştir.

24 Karaçam, a.g.e., s. 187; Dumlu, a.g.e., s. 28-29 Tetik, a.g.e., s. 54.

25 Sağman, Ali Rıza, *Sağman Tecvidi*, İstanbul 1955, s. 92

26 Sağman, a.g.e., s. 80. Bu konudaki örnekler için söz konusu sayfaya bak.

27 Sağman, a.g.e., s. 78-79.

Bu konuda eski ve yeni müfessirlerin görüşlerine müracaat ettiğimizde, buradaki mahfuz mefûlün (zikredilmeyen nesne) Kur'an-ı Kerim olduğunu görmekteyiz.²⁸ Cenab-ı Allah, Muhammed'i (a.s) peygamberlikle görevlendirdiğinde, Cebrail'in öğreteceği Kur'an-ı Kerim'i okumasını emretmiştir. Cebrail iki kez 'ikra=oku' diyerek Onun dik-katinin yoğunlaşmasını sağlayarak, üçüncü 'oku' emrinden sonra, okuyacağı ayetleri öğretmişti.²⁹

Şimdi de bu konuda müminleri teşvik eden bazı ayet meallerini vermek istiyoruz:

"Mü'minler ancak o kimselerdir ki, Allah anıldığı zaman kalpleri titrer, ayetler okunduğu zaman bu onların imanlarını arttırır."³⁰

"Müslümanlardan olmak ve Kur'an okumakla emrolundum"³¹

"Allah'ın kitabını okuyanlar, namazını kılanlar, kendilerine verdiğimiz rızıktan gizli ve açıktan sarfedenler, tükenmeyecek bir rızık umabilirler. Çünkü, Allah bu kimselerin ecirlerini tam verir ve lütfu ile arttırır. Doğrusu O, bağışlayandır, şührün karşılığını bol bol verendir."³²

"Rahmân'ın ayetleri okunduğu zaman, ağlayarak secdeye kapanırlar."³³

"Nitekim Biz, size ayetlerimizi okuyacak, size her kötülüken arıtacak, size Kitab'ı ve hikmeti öğretecek ve bilmediklerinizi bildirecek aramızdan bir peygamber gönderdik"³⁴

Mealini verdiğimiz son ayette, peygamberin özellikleri sayılırken ilk önce ayetleri okumasını zikredilmesine dikkatlerinizi çekmek isterim.

Aynı konuda tesbit edebildiğimiz bazı hadis-i şeriflerin anlamları ise şöyledir:

"Kur'an okuyan müslüman, kokusu ve tadı güzel olan turunç gibidir. Kur'an okumayan müslüman, tadı güzel fakat ama kokusu olmayan hurma gibidir. Kur'an okuyan

28 El-Kâdî el-Beydâvî, *Envâru't Tenzîl*, Dersâdet ts. II, 609; Ebussuûd, *Irşâdü'l-Akli's-Selîm ilâ Mezâyâ'l-Kitâbi'l-Kerim*, ys. Ts., V, 885; Elmalılı M. Hamdi Yazır, *Hak Dini Kur'an Dili*, İstanbul ts., VIII, 5949.

29 Bu ayetlerin vahyedilmesiyle ilgili olarak bak. El-Buhâri, Muhammed b. İsmail, *el-Câmi'u's-Sahîh*, İstanbul 1992, I, 3-4.

30 el-Enfâl, 8,2.

31 en-Neml, 27,91-92.

32 el-Fâtır, 38,29-30.

33 Meryem, 19, 58.

34 El-Bakara, 2, 151.

münafık kokusu güzel, fakat tadı acı olan fesleğen gibidir"³⁵

"Kim Allah'ın Kitab'ından bir harf okursa, ona bir hasene/sevap vardır. Bir hasene, on katı ile artırılır. Ben Elif-lâm-mîm bir harftir, demiyorum. Fakat, elif bir harf lâm bir harf, mîm bir harftir."³⁶

Burada Peygamber'imizin (s.a.s.) okuyuşundan da bahsetmenin yararı olacağı düşüncesindeyim. Bu, yukarıda zikredilen ayetle hadis anlamlarının anlaşılmasına bir katkı sağlayabilir. Bilindiği üzere Cenab-ı Peygamber, Kur'an-ı Kerim'in Cebrail'den (a.s.) öğreniyordu. Öğrendiği şekliyle hem okuyup hem de okutuyordu. Bu konudaki bazı hadisleri görelim:

"Allah, Peygamber'e Kur'an'ı tegannî etmesi karşılığı kadar hiçbir şey için mukafat vermemiştir."³⁷

Katâde'den rivayet edilmiştir: "Ben Enes b. Mâlik'e, Peygamber'in (Kur'an) okuyuşunu sordum da O, Peygamber (s.a.s.), uzatılması gereken harfleri uzatırdı, dedi."³⁸

Enes b. Mâlik'e, Peygamber'in Kur'an okuyuşu nasıldı? Diye soruldu. O, 'Peygamber uzatılacak harfleri uzatarak okurdu,' diye cevap verdi. Sonra Enes örnek olarak, "Bismillâhirrahmânirrahîm" i okudu da, 'Peygamber Bismillâh'ı uzatır, er-Rahmân uzatır er-Rahîm'i uzatırdı' dedi."³⁹

Ya'la b. Memlek, Ümmü Seleme'ye (r.a.), Hz. Peygamberin Kur'an okuyuşunu sordu, "(Vâlidemiz) Rasullüllâh'ın okuyuşunu öyle tarif ettiki, bunu harf harf gösterdi."⁴⁰

35 El-Buhârî a.g.e., VI, 107; Müslim b. el-Haccâc el-Huseyn, *el-Câmi's-Sahîh*, İstanbul 1992, I, 549 (hn. 797/243).

36 Et-Tirmizî, Ebû İsa b. Sevre, *es-Sünen*, İstanbul 1992, V, 175 (hn. 2910); ed-Dârimî, Muhammed Abdullah Abdurrahmân, *es-Sünen*, İstanbul 1992, II, 706 (hn. 2311).

37 El-Buhârî, a.g.e. IV, 107; Müslim, a.g.e., I, 545 (hn. 792/232). (Bu hadisin tercümesi, Mehmet Sofuoğlu'nun *Sahîh-i Buhârî ve Tercemesinden* (İstanbul 1988, XI, 5116) alınmıştır. Mütercim, bu hadisin izahında şunları söylemektedir: "Bunun ma'nâsı Yüce Allah hiçbir şeyi, bir peygamberin aşikâre kılıp güzelleştirerek yaptığı kıraatini kulak tutup dinlememiştir, demektedir. Bu da şundandır: Peygamber'in kıraâtinde, hilkatlerinin kemâlinden ses ve savt güzelliği ile haşyet tamamlığı bir yere toplanır. Bu ise kıraatte gâye olan şeydir. Aynı yer.)

38 El-Buhârî, a.g.e., VI, 112.

39 El-Buhârî, aynı yer.

40 Ebû Dâvûd Süleyman b. el-Eş'as es-Sicistânî, *es-Sünen*, İstanbul 1992, II, 154 (hn. 1466); et-Tirmizî, a.g.e., V 182 (hn.2923). (Müminlerin annesi, Fahr-i Kainatın okuyuşunu harf harf, tane tane okuyarak göstermiştir. Öyle ki, dinleyen, okunan ayetlerin harflerini saymak, okuyan da okuduğunun düşünmek imkanına sahip olurdu. İşte bu okuyuş şekli, tertîl üzere okuyuş şeklidir. Yeniel, Necati; Kayapınar; Çakan, İ. Lütfi (haz), *Sünen-i Ebû Dâvûd Terceme ve Şerhi*, İstanbul 1988, V, 441).

Yine ondan rivayet edilmiştir: "Allah Rasulü (s.a.s.) Kur'an'ı kesik kesik okuyordu, el-Hamdulillâhi rabbilâlemîn diyor, sonra duruyordu. Sonra er-Rahmânirrahîm diyor, yine duruyordu."⁴¹

Kur'an-ı Kerim Dinlemek ile İlgili Ayet-i Kerime ve Hadis-i Şerifler

Kur'an-ı Kerim'i okumak kadar dinlemek de önmelidir. Bu konuda Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "**Kur'an okunduğu zaman ona kulak verin, dinleyin ki, merhamet olunasınız.**"⁴²

Diğer bir ayet meâli de şu şekildedir: "**Allah, sözün en güzelini, ayetleri güzellikle birbirine benzeyen ve mükerrer olarak gelen bir kitap şeklinde indirmiştir. Rablerinden korkanların bu Kitap'tan tüyleri ürperir, sonra hem derileri hem de kalpleri Allah'ın zikrine karşı yumuşar.**"⁴³

Başka biri ise şöyledir: "**Onlar sözü (el-kavl) dinlerler ve en güzeline uyarlar.**"⁴⁴

Bu hususta bazı hadislerle geçmeden önce, Buhârî'nin Men ehabbe en yestemia'l-Kur'ane min gayrih (Başkasından Kurân tilâvetini dinlemeyi sevmek), Müslim'in Fadlû istimâi'l-Kur'an ve talebü'l-kırâati min hâfızin li'I-istimâi' (Kur'an tilâvetini dinlemenin fazileti ve dinlemek için hafızdan Kur'an okuması talebinde bulunmak) ve Dârimî'nin "fadlû men istemea' ile'l-Kur'an (Kur'an'ı dinleyeninin fazileti) başlağı ile bir bâb (konu) açmış olmalarına dikkatleri çekmek istiyoruz."⁴⁵ Bu, onların bu konuya verdikleri önemi göstermektedir Allah Rasulü (s.a.s.) şöyle buyurmuştur :

*" Kim Allah'ın Kitab'ından bir ayet dinlerse, ona kat kat hasene-sevap verilir. Kim de onu okursa, o, kıyamet gününde o kimse için nur olur."*⁴⁶

İbn Abbas'tan rivayet edilmiştir: "*Kim Allah'ın Kitab'ından bir ayet dinlerse, o, ona nur olur.*"⁴⁷

41 Ebû Dâvûd a.g.e., IV, 294 (hn. 4001); et-Tirmizî, a.g.e., V 185.

42 el-A'raf, 7/204.

43 ez-Zümer, 39/23.

44 Ez-Zümer, 39, 18, Bazı müfessirler bu ayetteki el-kavl'i, el-Kur'an olarak tefsir etmişlerdir. Bak, ez-Zemahşeri, *el-Keşşâf*, IV, 116; Ebu'l-Berakât Abdullah b. Ahmed b. Mahmud en-Nesefî, *Medârikü't -Tenzîl*, Beyrut 1988; XV-XVI, 159; Ateş, Süleyman, *Yüce Kur'an'ın Çağdaş Tefsiri*, İstanbul 1990, VII, 589.

45 e-Buhârî, a.g.e., VI, 112; Müslim, I, 551; ed-Dârimî, a.g.e., II, 717.

46 Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, İstanbul 1992, II, 341.

47 ed-Dârimî, a.g.e., II, 717 (hn. 3370).

"Kur'an okuyana bir sevap, dinleyene iki sevap vardır."⁴⁸

Şimdi de Peygamberimizin (a.s.) bu konudaki uygulamasından bazı örnekler istiyoruz. Abdullah b. Mesûd (r.a.) şöyle demiştir :

"Peygamber (s.a.s.) bana hitaben, 'Bana Kur'an oku!' dedi. Ben de ona, 'Kur'an sana indirildiği halde onu ben mi sana okuyacağım ?' dedim. Peygamber. 'Şüphesiz ben Kur'an'ı kendimden başkasından dinlemeyi severim, 'buyurdu. Ben de kendisine Nisa süresini okumaya başladım. 'Her ümmetten birer şahit, onlara da seni şahit getirdiğimiz zaman nice olur, ayetine geldiğimde, Peygamber bana, 'yeter, dur' buyurdu. O sırada gördüm ki, Peygamber'in gözlerinden yaşlar akıyordu."⁴⁹

Peygamber (s.a.s.) Ebû Musa el-Eşarî'nin Kur'an okuyuşunu dinledi de şöyle buyurdu : "*Ey Musa! Muhakkak sana Dâvûd peygamberin nağmelerinden bir nağme/bir sada ahengi verilmiştir.*"⁵⁰ O, bu söz kendisine ulaştınca, şöyle dedi: "Eğer dinlediğini bilseydim, senin için daha güzel okurdum."⁵¹

Hız. Peygamber (a.s.) şöyle buyurmuştur: "*Ben Eş'ariler cemaatinin geceleyin evlerine girdikleri zaman okudukları Kur'an seslerini pek iyi tanırım. Sefer halinde onların ordu içindeki konak yerlerini de gece vakti Kur'an seslerinden tanırım. Vele ki, ben Eş'arilerin indikleri bu konak yerlerini gündüz görmemiş olsam bile!*"⁵²

Hız. Aişe'den (r.a.) rivayet edilmiştir : "Rasulullah (s.a.s.) hayatta iken bir gece yatsıdan sonra (yanına gitmekte) geciktim. Sonra gittim. Bana, 'Nerede idin ?' diye sordu. Ben, 'Senin ashabından birinin (Kur'an) okuyuşunu dinliyordum. Onun okuyuşunun ve sesinin bir benzerini hiç kimseden dinlemedim. Aişe (r.anha), bunun üzerine Efendimizin o sahabiye dinlemek için kalktığını söyledi. Onunla birlikte ben de kalktım, dedi. (Gidip onu dinledikten) sonra, bana dönerek şöyle buyurdu: 'Bu, Salim Mevlâ Ebî Huzeyfe'dir. Allah'a hamdolsun ki, bunun gibi birini benim ümmetim içinden yarattı."⁵³

48 ed-Dârimî, a.g.e., II, 717 (hn. 3369).

49 el-Buhârî, a.g.e., V, 179-180; Müslim, a.g.e., I 551 (hn. 800/247). Müslim'in başka bir rivayetinde (aynı yer, hn. 801/249), Abdullah b. Mesûd'un Hız. Peygamber'e Kur'an okuduğu, onun da 'Çok güzel okudun!' dediği ifade edilmektedir. Bu hadisin yorumlarından biri şudur : " Bu, okunan Kur'an'ı düşünmek için söylemiştir. Çünkü okunanı düşünmeye dinleyicinin zihni ve psikolojisi okuyana göre, daha elverişli, daha uygundur. Bak. İbn Hacer el-Askalânî, *Fethu'l-Bârî Şerhi Sahîhi'l-Buhârî*, Mısır 1986; VLLL, 712.

50 el-Buhârî, a.g.e., IV 112; Müslim, a.g.e. I, 546 (hn .793/235; 793/234); Sofuoğlu, a.g.e., XI, 5143.

51 el-Gazzâlî, Muhammed Ebû Hamid, *Ihyâü Ulûmiddîn*, Beyrut-Dımeşk, 1990, I, 971.

52 el-Buhârî, a.g.e., V, 80-81; (Sofuoğlu, a.g.e., VIII, 3943); Müslim, a.g.e., II, 1944 (hn. 2499/166).

53 İbn Mâce, a.g.e., I, 425 (Sünen-i İbn Mâce Tercemesi ve Şerhi (Müt. Haydar Hatipoğlu), İstanbul 1983, IV, 123); Ahmed, a.g.e., VI, 165.

Kur'an-ı Kerim'in dinlenilmesi ile ilgili bir noktaya daha temas etmek istiyoruz. O da okunan Kur'an-ı Kerim'i meleklerin ve cinlerin dinlediği husustur. Cinlerin dinlenmesi hakkında şöyle buyurulmaktadır : "Ey Muhammed! Kur'an'ı dinleyecek cinlerden bir takımını sana yöneltmiştik. Onlar Kur'an'ı dinlemeye hazır olunca, birbirlerine, 'susun' dediler. Kur'an'ın okunması bitince, her biri birer uyarıcı olarak milletlerine döndüler."⁵⁴

Başka bir ayetin meali de şöyledir: "Ey Muhammed! De ki: Cinlerden bir topluluğun Kur'an'ı dinlediği bana vahyolundu; onlar şöyle demişlerdi: Doğrusu biz, doğru yola götüren, hayrete düşüren bir Kur'an dinledik de ona inandık, biz Rabbimize hiçbir şeyi ortak koşmayacağız."⁵⁵

Meleklerin tilâvet edilen Kur'an-ı Kerim'i semadan inip dinlemeleriyle ilgili bir hadisin anlamı şöyledir: " Bir kere Üseyd b. Hudayr gece vakti bakara suresini okuyordu. Atı da yanında bağlıydı. Kur'an okurken birden at deprenmeye başladı. Üseyd sustu. O susunca at da sakinleşti. Üseyd tekrar okumaya başladı. At yine ürktü. Üseyd sustu, at da sakinleşti. Bundan sonra Üseyd tekrar okumaya başladı, at yine hırçınlaştı. Üseyd artık okumaktan vazgeçmişti. Üseyd'in oğlu Yahya ata yakın bir yerde yatmakta idi. Atın çocuğa bir zararının dokunmasından endişe ederek, çocuğu geri çekti bu sırada başını göğe kaldırıp baktığında, beyaz bulut gölgesine benzer bir sis içinde kandil gibi bazı şeylerin parlamakta olduğunu gördü, sonunda göremez oldu. Sabah olunca Üseyd, durumu Hz. Peygambere anlattı. O da bunların melekler olduğunu söyledi ve şöyle dedi : Senin Kur'an okuyuş sesine yaklaşmışlardı. Eğer okumaya devam etseydin, sabaha kadar seni dinlerlerdi."⁵⁶

Suyûtî'nin naklettiğine göre, Kur'an-ı Kerim okumak, Allah'ın insanlara bahşettiği bir ihsandır bunu meleklerle bile vermemiştir. Bundan dolayı melekler kelâmullahı dinleme hususunda oldukça isteklidirler.⁵⁷

54 el-Ahkâf, 46/29. Daha sonraki ayetlerde de cinlerin sözleri yer almaktadır.

55 el-Cinn, 72/1-2. Bu iki ayet grubunun nüzülü için bak. El-Buhârî, a.g.e., I, 186-187 (Sofuoğlu, a.g.e., II, 775).

56 el-Buhârî, a.g.e., VI, 106 (Sofuoğlu, a.g.e., XI, 5110-5111); Müslim a.g.e., I, 584-549 (hn. 796/242). Diğer hadisler için bak. Abdullah Sirâcüddîn, *Tilâvetü'l-Kur'âni'l-Mecîd*, el-Medînetü'l-Münevvere 1402, s. 40-41.

57 es-Suyûtî, Celâleddin, *el-İtkân fi Ulûmi'l-Kurân*, Tahran ts. I, 358.

Kur'an-ı Kerim'i Okuma ve Âdâbı

İlk devirlerden beri müslümanlar hem Kur'an'ın kendisine hem de onun tilâvetine büyük ihtimam göstermişlerdir.⁵⁸ Bunun temelini büyük ölçüde hadisi şerifler, sahabe ve tabiînin uygulamaları oluşturmaktadır. Zikir ve Kur'an-ı Kerim tilâveti gibi farz olan şartlarla bağlı olmayan ibadetlerin daha mükemmel ve daha sonuç verici olması için bazı hususlara dikkat çekmişlerdir.

Bu konudaki âdâb ve erkânı, Hucetüislâm İmam Gazzâlî'nin Kur'an tilâvetinin zahirî ve bâtinî âdâbı olmak üzere ikiye ayırdığını görmekteyiz.⁵⁹ Nevevî bu sahada müstakil bir eser kaleme almış, bu konuyu; öğreten ve öğrenen, ezberleyen ilke Kur'an açısından değerlendirmiştir.⁶⁰ Son dönem âlimlerinden Abdullah Sirâcüddîn, sözkonusu âdâb ve erkânı on bir maddeye toplamıştır.⁶¹ İsmail Karaçam kitabının son bölümünü Kur'an-ı Kerim'i Tilâvet Âdâbı'na ayırırken,⁶² Abdurrahman Çetin de eserinde bu konuyu ihmal etmemiştir.⁶³ Abdullah Aydemir de Kur'an'ın Faziletleri'nde dağınık olarak bazı hususlara değinmiştir.⁶⁴

Biz bu konuyu ele alırken, önce Gazzâlî'nin bâtinî âdâb olarak nitelendirdiklerini zikredip, daha sonra tespit edebildiğimiz kadarıyla mezkur yazarlar tarafından Kur'an-ı Kerim okunurken dikkat edilecek âdâb olarak belirlenen noktalara değineceğiz.

Gazzâlî, Kitâbü Âdâbî Tilâveti'l- Kur'an'ın üçüncü kısmını, Kur'an Tilâvetinin bâtinî edeplerine ayırarak bunları on maddede toplamıştır: Okunan kelâmı büyüklüğünü ve yüceliğini anlama; okunanı ululama, bunun bir beşer sözü olmadığını bilme; tilâvet esnasında kalbin başka bir şey ile meşgul etmeme; tedebbür (düşünmek) ki, öncekinden daha üst bir niteliktir ki, kırâattan maksat tedebüdür; Tefehhüm (anlama), okunanı layıkı vechiyle anlamak; anlamayı engelleyici unsurlardan uzak durma;⁶⁵ Kur'an'daki her hitabın kendisine yönelik olduğunu kabul etme; etkilenme, bu, kalbin, ayetlerin durumlarına göre etkilenebilmesidir; terakki, Kur'an-ı Kerim'i kendisinden değil de Al-

58 Örnek olarak bak. Ebû Ubeyde Kâsım b. Sellâm el-Hervî, *Fedâilü'-Kurân*, Beyrut 1995, s. 398-399.

59 el-Gazzâlî, a.g.e., I, 365, 372.

60 Ebû Zekkeriyya Yahya b. Şeref en-Nevevî, *et-Tibyân fi Adabî Hameleti'l-Kur'ân*, Beyrut 1994.

61 Sirâcüddîn a.g.e., s. I, 365, 372

62 Karaçam a.g.e., s. 433-536.

63 Çetin, Abdurrahman, *Kur'ân İlimleri ve Kur'ân-ı Kerim Tarihi*, İstanbul 1982, s. 171-177.

64 Aydemir, Abdullah, *Kur'ân'ın Faziletleri*, İzmir 1982, s. 15-89.

65 Yazar, bunları dört başlık altında işlemektedir. Bak. el-Gazzâlî, a.g.e., I, 376-377.

lah'dan (c.c.) dinleme derecesine yükselme; teberrî (bütün bunların sonunda) durumundan, gücünden, kendine düşkünlüğünden vazgeçmesi.⁶⁶

Kur'an Tilâveti'nin Âdâbı

Bunları şu şekilde sıralamak mümkündür:

1- İhlâs: Bilindiği gibi bütün ibadetlerin temelini ihlâs oluşturmaktadır. İhlasın olmadığı yerde şirke kapı açılır. Bununla ancak Allah'ın rızası kastedilmektedir. Kur'an'ı herhangi birşeye araç yapmamalıdır. Allah'ı görmese de onun kendisini gördüğünü unutmamalıdır. Hz. Peygamber'in (s.a.s.) şu sözü daima hatırlanmalıdır. *"Ameller niyetlere göredir. Herkes niyetinin karşılığını görür."*⁶⁷

2- Misvak: Kur'an okuyacak kişi ağız temizliğine dikkat etmelidir. Çünkü ağız, Kur'an'ın yoludur. Allah Rasulü (s.a.s.) şöyle buyurmuştur: *"Şüphesiz kul, misvak kul lanıp (ağzını temizler) sonra namaza başlarsa, arkasında bir melek durup, onun okuyuşunu dinler, ona o kadar yaklaşır ki, ağzını ağzına koyar, okuyucunun ağzından bir şey çıkar çıkmaz, meleğin karnına girer (yerleşir). Kur'an için (okumaya başlamadan önce) ağızlarınızı temizleyiniz."*⁶⁸

3- Abdest: Zikirlerin en üstününü Kur'an-ı Kerim tilâveti olması hasebiyle imkan ölçüsünde abdestli olmaya gayret edilmelidir.

4- Temiz bir yer ve temiz bir elbise: Kur'an tilâveti ibadet olduğundan ciddiyet ve ihtiman gerektirir. Yukarıda okunanı melek ve cinlerin dinlediğinden bahsetmiştik. Böyle dinleyici konukların elbette güzel bir ortamda ve iyi bir kıyafette ağırlamak, okunan kelâmın şanına layık olacaktır.

5- Kible: İmkan varsa okuyucu kibleye yönelerek Kur'an okumalıdır.

6- Sabah vaktini tercih etme: İnsanların uykularının en tatlı yerinde dinleyip rahatlar yada sabah namazını kılıp tekrar uyurlarken Allah kelâmıyla başbaşa olmak büyük mutluluktur. İnsanlar gaflette iken yapılan ibadet daha makbuldür. Peygamberimiz bir hadislerinde şöyle dua etmiştir: *"Allah'ım! Ümmetim için gündüzün ilk vaktinin (yani bu vakitte yaptıkları işi) bereketli kıl!"*⁶⁹

66 el-Gazzâlî, a.g.e., a.g.e., I, 372-382.

67 el-Buhârî, a.g.e., 1,2.

68 Zekiyyüddîn Abdülazîm b. Abdülkavî el-Münzirî, *et-Terğîb ve't Terhîb*, Beyrut 1981, 1167. Ayrıca bak. İbn Mâce, a.g.e., I, 106 (hn. 291); Sirâcüddîn, a.g.e., s. 71-72.

69 Tirmizî a.g.e., III, 517 (hn. 1212); İbn Mâce, a.g.e., II, 752 (hn. 2236) (Hatipoğlu, a.g.e., VI, 229-230).

7- Oturarak okuma: Allah kelâmını okuyacak kimse oturarak okumaya çalışmalıdır. Bu, okunanı anlamaya, düşünmeye, üzerinde yoğunlaşmaya daha uygun bir şekildir.

8- Mütevatir kıraati okuma: Bu, genelde toplumu ilgilendirmese de, uzman okuyucular şâz kıraatleri değil de, mütevatir okuyuş türlerini tercih etmelidirler. Özellikle bu hususa, toplum içinde Kur'an tilavet edilirken dikkat edilmelidir.

9- Yüzünden okuma: Kur'an-ı Kerim'i mushafa bakarak okumak daha sevaptır. Bunda, hem okuma hemde yüzüne bakma gibi birden fazla eylem vardır. Sahabe ve onların izleyicileri yüzünden okumayı, ezbere okumaya tercih ederlerdi. Gazzâlî'nin naklettiğine göre, Hz. Osman (r.a.) Kur'an-ı Kerim'i yüzünden çok okuduğu için iki mushaf eskitmiştir.⁷⁰

10- Düzenli okuma: Her müslüman, iş ve konumuna göre, bir Kur'an-ı Kerim okuma ibadet plan ve programı çıkarmalıdır. Münkün olduğunca buna riayet etmelidir. Bir gün hatim indirip yirmidokuz gün mushaf'ın yüzünü açmamaktansa, hergün birer cüz okumayı tercih etmelidir. Okuyucunun süreklilik arzetmesinde kul için fayda vardır. Üç günden daha az bir sürede Kur'an'ın tümü okunmamalıdır. Hz. Peygamber (s.a.s.) şöyle buyurmuştur: *"Kur'an'ı üç günden daha az bir sürede okuyan onu anlamamıştır."*⁷¹

11- İstiâze: Kur'an okumaya başlanırken Allah'a yakararak, kendisiyle Allah kelâmı arasına girmemesi için şeytandan O'na sığınmalıdır. Bir ayette şöyle buyrulmuştur: **"Kur'an okuyacağın zaman, kovulmuş şeytandan Allah'a sığın."**⁷² Bu, genellikle şu şekilde söylenir: Eûzü billahi mineşşeytânirracîm. Besmele çekilmesi de müstehaptır.

12- Yüksek sesle okuma: Eğer kişi riyaya düşme korkusu taşımıyorsa, yüksek sesle okumalıdır. Çünkü bunun okuyanın kalbini diri tutma, kendisini okunanı düşünmeye verme, onu dinlemeye yönelme gibi faydaları vardır. Ayrıca bu tarz, uykuyu giderir, okuma aşk ve heyecanını artırır, buarada bir noktaya dikkatleri çekmek istiyoruz. Oda bazılarının yüksek sesle okumayı bağırma ile karıştırmalarıdır. Kur'an'ı bağırarak okuma, âdaba mugayirdir.

13- Güzel sesle okuma: Sesin Allah vergisi olduğu bir gerçektir. Herkesin sesi güzel değildir. Ancak Yüce Kitab'ı okuyan herkes, mümkün olduğunca sesini güzelleştir-

70 el-Gazzâlî, a.g.e., I, 370

71 et-Tirmizî, a.g.e., V, 197 (hn. 2946) Ebû Dâvûd, a.g.e., II 116 (hn. 1394); Ibn Mâce, a.g.e., I, 428 (hn. 1347).

72 en-Nahl, 16/98.

meye çalışmalı, o yüce kelâma uygun bir ahenk bulmalıdır. Bu konuda Peygamber (s.a.v) şöyle buyurmuştur: "*Kur'an'ı seslerinizle süsleyin.*"⁷³ Başka bir hadiste de şöyledir: "*Kur'an'ı seslerinizle güzelleştiriniz. Şüphesiz güzel ses, Kur'an'ın güzelliğini artırır.*"⁷⁴

14- Tertîl: Bu nokta daha önce, yukarıda, ele alındığı için tekrar etmiyoruz.

15- Kur'an herhangi bir maddi menfaat için tilâvet edilmemeli: Kimi durumlarda insanların niyetleri bozulmakta, başta okuduklarına karşılık verilen hediyelerin zamanla maddi beklentiye dönüştüğü görülmektedir ki bu, Kur'an'ın ruhuna aykırı bir davranıştır.

16- Huşu' ve tedebbür: Bu tür okuyuş iyi bir Arapça bilgisini gerektirmektedir. Huşû' içinde olan insan, her ne kadar okuduğunu anlamasa da okuduğu ile hallenebilir. Bu hal, onu Kur'an'ın atmosferine götürür ki kelâmullahtan maksat da budur. Arapça bilmeyenler, okudukları ayetlerin neden bahsettiğini öğrenmek için meallere başvurabilirler. Ancak bu meallerin Allah'ın kelâmının kendisi değil onun bir yorumu olduğunu unutmamalıdır.

17- Esnemek : Esnemek, insanın psikolojik olarak Kur'an tilâvetine uygun olmadığının belirtilerinden biridir. Kendisini bu durumdan kurtarmaya çalışmalıdır. Kur'an okumayı daha uygun bir vakte tehir etmelidir.

18- Ağlama : Kur'an dinlerken ağlamının kalbi yumuşattığı şu ayette ifade edilmiştir : "**Hem ağlayarak secdeye kapanıyorlar, (hem de Kur'an'ı dinlemek) onların kalp yumuşaklığını artırıyor.**"⁷⁵ Kur'an dinleyicilerin halini böyle tasvir ederken, Allah Resulü de okuyanların ne halde olması gerektiğini belirterek şöyle buyurmuştur: "*Şüphesiz Ku'ran tesirli (hüzn ile) indirilmiştir. Onu okuduğunuz zaman ağlayınız. Ağlayamazsanız, ağlar gibi yapınız (ağlamaya çalışınız)*"⁷⁶

19- İcabet : Bu da Arapça bilgisi gerektirmektedir. Ayetlerde rahmetten bahsediliyorsa, bu talep edilmeli; azaptan söz ediliyorsa, bundan Allah'a sığınılmalı, okunan ayet tenzih ayeti ise Allah (c.c.) tenzih edilmedir.⁷⁷

73 Ebû Dâvûd, a.g.e., II, 738 (3503), Gneşi bilgi için bak. Ebû Ubeyde, a.g.e., s. 159-1167.

74 ed-dârimî, a.g.e., II, 738 (hn.3504).

75 El-İsrâ, 17,109.

76 İbn-Mâce, a.g.e., I, 424 (hn.1337) (Hatipoğlu, a.g.e., IV,119). Bu konudaki hadisler için bak. Ebû Ubeyd, e.g.e., s.135-140; el-Beyhakî, a.g.e. II, 362-369.

77 Bu konudaki hadisler için bak. El-Beyhakî, a.g.e., II, 375-378.

20- Kur'an'ı tertip üzere okuma: Yüce kitab'ın çeşitli ayetleri bir araya getirilerek okunmamalıdır. Bir surenin tamamı ya da bir bölümü okunmalıdır ki, siyak- sibak ilişkisi korunmuş olsun. Baştan sona doğru okuma tercih edilmelidir.

21- Yerine göre okuma: bununla şunu kastediyoruz: Her meclise uygun ayetler seçip okumak, o meclisin mana ve ruhuna uygun düşer. Örneğin güzel bir münasebet için toplanıldığında, tebşir, müjde ayetleri okunmalıdır. Yok eğer, ölüm, afet gibi bir olay için bir araya gelinmişse, ona göre ayetler seçilmelidir. Bu, eski ve yeni alimlerin büyük önem verdiği bir konudur.

22- Tekbîr: Vedduhâ suresinden itibaren okunan her sureden sonra, tekbîr getirmek sünnettir. Bunun ülkemizde yaygın olan şekli şu şekildedir: Allahü ekber. La ilahe illallah hüvellâhü ekber. Allahü ekber ve lillâhilhamd. Beyhakî bununla ilgili rivayetleri toplamıştır.⁷⁸

23- Hatim duası yapma: Böyle bir ibadetten sonra yapılacak halisene duaların kabul edilmesi büyük bir ihtimaldir. Sahabe ve onlardan sonrakiler, Kur'an'ı hatmettikleri zaman aile efradıyla birlikte dua ederlerdi. Hatim duası yapılacak yere gelerek buna katılmak adetlerindendi.

24- Okunan Kur'an ile amel etme: Bütün bunlardan sonra işin özü şudur ki, Kur'an rehber bir kitaptır. Okunması ve anlaşılması, bütün boyutlarıyla yaşanması içindir. Hayata aksetmeyen, Kur'an tilâveti, amacının dışında bir okuma eylemine tabi tutulmaktadır.

Yukarıda saydığımız bütün maddeler, Yüce Kitab'ın, insanı manevî ve psikolojik olarak eğitip onun gelişmesine katkı sağlayarak yaşamasına imkan ve zemin hazırlamasına yöneliktir.

78 el-Beyhakî, a.g.e., II, 369-373.